

Діяльність асоціацій кредитних спілок: світовий досвід та українська практика

Стаття присвячена висвітленню діяльності асоціацій кредитних спілок у країнах світу. Проведено аналіз побудови системи кредитної кооперації Польщі, Литви, Угорщини, Канади та США, а також впливу асоціацій кредитних кооперативів цих країн на функціонування та розвиток системи загалом. Визначено завдання та функції об'єднань кредитних спілок в Україні, стан їхнього розвитку на сучасному етапі. Запропоновано основні напрями розширення повноважень асоціацій кредитних спілок.

Ключові слова: система кредитної кооперації, асоціація кредитних спілок, стабілізаційний фонд, підтримка ліквідності.

Статья посвящена отображению деятельности ассоциаций кредитных союзов в странах мира. Проведен анализ построения системы кредитной кооперации Польши, Литвы, Венгрии, Канады и США, а также влияния ассоциаций кредитных кооперативов этих стран на функционирование и развитие системы в целом. Определены задачи и функции объединения кредитных союзов в Украине, состояние их развития на данном этапе. Предложены основные направления расширения полномочий ассоциаций кредитных союзов.

Ключевые слова: система кредитной кооперации, ассоциация кредитных союзов, стабилизационный фонд, поддержка ликвидности.

The article is devoted to the activities of associations of credit union in the world. Was conducted analysis of the construction of the system of credit cooperatives in Poland, Lithuania, Hungary, Canada and the U.S., and the impact of associations credit cooperatives of these countries on the functioning and development of system in general. Examined tasks and functions of the association of credit unions in Ukraine and the state of their development today. The proposed basic directions for expansion of powers association of credit unions.

Keywords: cooperative credit system, association of credit unions, stabilization fund, liquidity support.

Постановка проблеми. В умовах недосконалості законодавства, браку професійного досвіду, відсутності методичної та технічної підтримки фінансових інститутів виникає необхідність створення об'єднань учасників певного сегменту фінансового ринку. З метою взаємодопомоги та захисту спільних інтересів фінансових установ посилюється значення асоціацій, які забезпечують широкий спектр інтересів своїх учасників та намагаються сприяти наданню більш якісних фінансових послуг їхнім членам.

Як показує світовий досвід, об'єднання у системі кредитної кооперації здатні чинити вагомий позитивний вплив на функціонування кредитних кооперативів. Проте якщо в одних країнах такі об'єднання забезпечують фінансові, організаційні та технічні умови розвитку кредитних кооперативів, то в інших виступають лише як об'єднання представницького типу, покликані координувати діяльність своїх учасників.

Вітчизняна система кредитної кооперації включає в себе сукупність елементів (кредитні спілки, їх асоціації, установи сервісної інфраструктури), що у своїй єдності утворюють мережу організацій і здатні виконувати функції, притаманні розвиненим структурам систем кредитної кооперації світу. На даний час діяльність об'єднань кредитних спілок обмежена і не є пріоритетним напрямком державного регулювання. Водночас потребує наукового обґрунтування надання більших повноважень асоціаціям кредитних установ.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми.

Дослідженню розвитку та функціонування вітчизняної системи кредитної кооперації присвячені наукові праці багатьох вчених та практиків, серед яких О.Г. Волкова, В.В. Гончаренко, О.М. Іваницька, П.М. Козинець, А.Я. Оленчик, В.Л. Пластун, Г.М. Терещенко, В.П. Хомутенко та ін. Проте, незважаючи на велику кількість статей та публікацій, питання щодо діяльності асоціацій кредитних спілок та оцінки їхнього впливу на функціонування самих кредитних спілок лишаються поза увагою дослідників і потребують подальшого вивчення.

Метою статті є дослідження функціонування об'єднань кредитних спілок в Україні та в країнах із високим рівнем розвитку кредитної кооперації, а також можливостей використання їхнього досвіду для удосконалення та розширення функцій вітчизняних асоціацій.

Виклад основного матеріалу. На даному етапі розвитку кооперативного руху відсутня чітка класифікація установ, які складають низову ланку сучасної системи кредитної кооперації. Кредитні установи, які створені на кооперативних засадах з метою задоволення потреб своїх членів у взаємному кредитуванні або наданні інших фінансових послуг за рахунок об'єднань грошових внесків своїх членів, у різних країнах називаються по-різному: «кредитна спілка», «кредитний кооператив», «ощадно-кредитна кооперативна каса», «товариство взаємного кредиту», «фінансовий кооператив» тощо. Відсутня чітка класифікація і серед об'єднань кредитних установ.

У сучасній літературі можна зустріти назви «ліга», «асоціація», «федерація», «конференція». Ліги являють собою місцеві об'єднання, створені кредитними спілками для отримання різноманітних нефінансових послуг (лобістська та навчальна діяльність, моніторинг змін до законодавства,

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

маркетингові дослідження тощо). Асоціації та федерації – організації, які утворюються на національному або регіональному рівні з метою надання своїм учасникам нефінансових та фінансових послуг (підтримка ліквідності, інвестиції тимчасово вільних коштів тощо). Конференції виступають як об'єднання національних або регіональних організацій кредитних установ. Разом із тим об'єднання кредитних спілок умовно можна поділити за рівнем здійснення своєї діяльності: світовий, регіональний та національний [1].

Так, наприклад, на світовому рівні активно функціонує Всесвітня асоціація кредитних спілок (WOCCU – World Council of Credit Unions), утворена в 1970 році. Головним завданням WOCCU є розвиток та зміцнення кооперативного руху в країнах третього світу, а також надання технічної допомоги всім своїм учасникам в межах національного сектору.

Станом на 31.12.2012 WOCCU об'єднує близько 200 мільйонів членів 56 тисяч кредитних спілок зі 101 країни Африки, Азії, Європи, Північної та Південної Америки, Океанії та країн Карибського басейну [2].

На регіональному рівні функціонують різноманітні регіональні об'єднання, що забезпечують широкий спектр інтересів своїх учасників: Азіатська конференція кредитних спілок, Африканська конференція кооперативних ощадно-кредитних асоціацій, Латиноамериканська конференція ощадно-кредитних кооперативів та ін.

На національному рівні кредитні кооперативи об'єднуються в територіальні (обласні, районні, крайові, провінційні тощо) та національні асоціації, ліги, федерації.

Розглядаючи успішний досвід країн із розвинутою кредитною кооперацією, можна стверджувати, що об'єднання кредитних кооперативів здійснили вагомий вплив на становлення та розвиток всієї системи. Асоціації здійснюють не просто лобіювання та представництво інтересів своїх членів, а й у разі необхідності надають суттєву фінансову допомогу (підтримка ліквідності, безоплатні дотації, різні пільги).

Побудова системи кредитної кооперації у кожній окремій країні може відрізнятись (складатися з двох або трьох рівнів), але цілі, завдання та функції об'єднань кредитних кооперативів схожі.

Система кредитної кооперації Польщі є однією з найрозвиненіших в Європі, а кредитні каси виступають серйозними конкурентами комерційних банків.

У Польщі перший рівень системи кредитної кооперації складають кредитні каси. Всього станом на 31.12.2012 у країні налічується 55 кас. На другому рівні знаходиться їх об'єднання – Національна (центральна) ощадно-кредитна каса (KSKOK), яка заснована у 1992 році та основною метою якої є поліпшення фінансової стабільності установ першого рівня. Членство кас у KSKOK є обов'язковим, а тому її членами є всі кредитні каси країни, а також їхні філіали.

KSKOK має широкі повноваження щодо регулювання та нагляду за діяльністю своїх членів: проводить щорічну аудиторську перевірку кожної кредитної каси, активно співпра-

цює з державними органами та міжнародними організаціями, виступає організатором єдиної інформаційної системи, здійснює навчання та підвищення кваліфікації працівників, займається розробкою нормативно-правових актів, що регулюють діяльність кредитних кас.

До складу KSKOK входить товариство взаємного страхування та товариство інвестиційних фондів, страхова компанія, компанія розробки програмного забезпечення, видавничий дім та інші установи сервісної інфраструктури. Крім того, всі каси шляхом перерахування членських внесків формують у KSKOK стабілізаційний фонд, який використовується для видачі стабілізаційних кредитів касам. Контроль за діяльністю KSKOK здійснюється центральним банком Польщі [3, с. 2].

У Литві на першому рівні системи кредитної кооперації знаходяться кредитні спілки. Станом на 31.12.2012 у країні налічується 63 кредитні спілки. На другому рівні – дві асоціації: Литовська асоціація кредитних спілок та Литовська Центральна кредитна спілка (ЦКС).

Основними завданнями Литовської асоціації кредитних спілок є представництво інтересів своїх членів у державних, приватних і міжнародних установах та організаціях, проведення начальних та рекламних заходів, лобіювання. Членство в даній асоціації не є обов'язковим, а тому до її складу входить 61 кредитна спілка, що становить 97% від загальної кількості кредитних спілок у країні.

ЦКС Литви займається підтримкою ліквідності та платоспроможності кредитних спілок-учасниць, залучає депозити від кредитних спілок та надає кредити кредитним спілкам, здійснює нагляд за їх діяльністю (шляхом інспектування), надає консультаційні послуги, навчання та підвищення кваліфікації персоналу, послуги у сфері реклами та маркетингу [4]. При ЦКС створено стабілізаційний фонд та фонд підтримки ліквідності кредитних спілок. Членство у ЦКС є обов'язковим, а тому її членами є всі 63 кредитні спілки країни.

Крім ЦКС нагляд за діяльністю кредитних спілок здійснюється Центральним банком Литви. Всі кредитні спілки і банки країни включені в систему державного страхування депозитів.

Система кредитної кооперації Угорщини також складається із двох рівнів: на першому знаходяться кредитно-ощадні кооперативи, на другому – дві національні асоціації (установи представницького типу) та Національний Фонд захисту кредитно-ощадних установ (OTIVA), який був створений у 1991 році за ініціативи держави як добровільний фонд захисту кредитно-ощадних кооперативів.

OTIVA являє собою юридичну особу, яка, здійснюючи свою діяльність, отримує прибуток, що використовується для статутної діяльності без розподілу його між засновниками. Членами OTIVA є його засновники (кредитно-ощадні кооперативи), кредитно-ощадні кооперативи, які приєдналися до фонду пізніше, а також правонаступники як перших, так і других. Оскільки капітал OTIVA був сформований

засновниками та державою, то остання також є його учасником, хоча з дещо обмеженими правами та обов'язками.

Основними функціями OTIVA є фінансова підтримка кооперативів (надання кредитів, збільшення капіталу), проведення реорганізації (за необхідності), виявлення передкризових ситуацій та їх відвернення, періодичне інспектування тощо.

На розвиток системи кредитної кооперації Угорщини державою надано довгостроковий кредит терміном дії до 2013 року. На суму кредитних коштів було передано OTIVA державні облигації, які передавалися кредитно-ощадним кооперативам для формування капіталу. Грошові кошти, нараховані як проценти на облигації, залишалися у власності кооперативів [5].

Крім того, кредитні кооперативи щорічно здійснюють основні та додаткові членські внески у загальний капітал OTIVA, за що отримують право на безоплатні дотації, різні пільги та право використовувати бренд фонду. Членство кредитно-ощадних установ у OTIVA не є обов'язковим.

Державний нагляд за діяльністю кооперативів в Угорщині здійснюється Державною фінансовою інспекцією (PSZAF), Міністерством фінансів Угорщини та Центральним фондом страхування вкладів. Між PSZAF та OTIVA підписано договір про співпрацю, яким визначено розмежування повноважень між ними [5]. Так, наприклад, PSZAF та OTIVA можуть спільно проводити перевірки піднаглядних установ, займатися розробкою та внесенням змін до нормативно-правової бази.

Якщо розглянути систему кредитної кооперації США, то вона складається із трьох рівнів. Перший рівень формують кредитні спілки. Всього станом на 31.12.2012 у США зареєстровано 6960 кредитних спілок. Другий – ліги штатів та корпоративні кредитні спілки. Ліги – це неприбуткові об'єднання (асоціації) кредитних спілок на рівні штату, створені кредитними спілками для отримання різноманітних не фінансових послуг. Понад 90% місцевих кредитних спілок є членами ліг.

Основними функціями ліг є моніторинг змін до законодавства та лобістська діяльність. Усі законопроекти, які розробляються і можуть бути прийнятими законодавчими органами штатів, аналізуються з погляду їхнього можливого впливу на подальшу роботу кредитних спілок. У випадку, коли якийсь законопроект може хоч яким чином зачепити інтереси кредитних спілок, ліга пропонує внести до нього відповідні зміни.

Також ліги надають своїм членам послуги з аудиту, консалтингу, інформаційного забезпечення, підготовки рекламної продукції та навчання. Крім цього, лігами створюються сервіс-корпорації, які займаються устаткуванням офісів обладнання для надання фінансових послуг членам кредитних спілок, займаються обробкою даних та проводять маркетингові дослідження.

Корпоративні кредитні спілки, які складають регіональний рівень системи кредитної кооперації, надають своїм фінансові послуги: підтримка ліквідності, інвестиції тимчасово вільних коштів, забезпечення розрахунків тощо.

Третій рівень формують Національна асоціація кредитних спілок (CUNA), кооперативна сервіс-група (CSG) та

Централь (USC), членами яких є ліги штатів. Ці організації, об'єднані під назвою CUNA&Affiliates, є власністю кредитних спілок та ліг і займаються обслуговуванням системи кредитних карток, чеків та грошових переказів, інвестиційні та інформаційні послуги, забезпечення пенсійних рахунків, підтримка ліквідності та ін. [6].

Особливістю системи кредитної кооперації Канади є те, що вона складається із двох автономних систем: англomовної системи кредитних спілок та франкомовної системи кооперативних народних кас. Станом на 31.12.2012 у Канаді зареєстрована 771 кредитна установа.

Англomовна система складається із трьох рівнів: кредитні спілки, провінційні центральні та федерація народних кас провінції Онтаріо і Централь кредитних спілок Канади. На першому рівні кредитні спілки, які в межах провінцій об'єднані в центральні, що формують другий рівень системи. Провінційні центральні та федерація народних кас провінції Онтаріо – це регіональні асоціації кредитних спілок, через які кредитні спілки здійснюють майже всі фінансові операції. Дані об'єднання займаються підтримкою ліквідності кредитних спілок, навчанням та підвищенням кваліфікації персоналу, проводять електронні платежі.

Провінційні центральні входять до складу національної асоціації кредитних спілок – Централь кредитних спілок Канади (третій рівень), яка має значні повноваження у сфері розвитку кредитних спілок (надає кредитним спілкам доступ до національної та міжнародної системи АТМ, проводить електронні платежі, представляє інтереси кредитних спілок на всіх рівнях).

Крім того, до складу англomовної системи кредитних спілок входять сервісні кооперативи, які належать членам системи кредитних спілок та обслуговують різноманітні їх потреби (навчальний та методичний центр, компанія з управління активами, страхова компанія, інвестиційна компанія та ін.) [6].

Франкомовна система кооперативних народних кас, яка належить до кооперативного руху Дежарден, є системою змішаного типу (2–3 рівні). На першому рівні знаходяться народні каси. Народні каси провінцій Нью-Брунсвік, Манітоба та Онтаріо через федерації кас Дежарден (другий рівень) є членами Федерації кас Дежарден (третій рівень), а народні каси провінції Квебек є членами Федерації безпосередньо.

Федерації кас Дежарден провінцій Нью-Брунсвік, Манітоба та Онтаріо – провінційні асоціації, які обслуговують народні каси даних провінцій (фінансова підтримка, консультаційні послуги). Федерація кас Дежарден – асоціація (об'єднання) народних кас, основними завданнями якої є технічна допомога своїм членам, підвищення кваліфікації працівників, підбір клієнтів народним касам, розробка планів фінансового розвитку, проведення аудиту, маркетингові дослідження тощо. До складу Федерації кас Дежарден входять корпорації, що формують потужну сервісну інфраструктуру цієї кооперативної системи. Це стабілізаційний фонд, компанія, що надає брокерські та інвестиційні послуги, компанія з управління активами, страхова компанія, науково-дослідна установа та інші. Всі

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

корпорації є дочірніми компаніями Федерації кас Дежарден і обслуговують її членів (народні каси) [6].

Системи кредитної кооперації США та Канади вважаються найбільш потужними та успішними в світі. Саме завдяки активній фінансовій, методичній та технічній підтримці американського та канадського проектів технічної допомоги розпочалося відродження кредитних спілок в Україні.

За сучасної нормативної правової бази систему вітчизняної кредитної кооперації умовно можна поділити на два рівні. Перший рівень складається із власне кредитних спілок. Станом на 31.12.2013 в Україні зареєстровано 624 кредитні спілки (див. табл.). Найбільша їх кількість зосереджена у м. Києві (66), Луганській (50), Донецькій (44), Харківській (39), Дніпропетровській (32), Львівській (33), Черкаській області (32). Найменша – у Житомирській області (5).

Членами 624 кредитних спілок є 980,9 тис. осіб, з яких 233,6 тис. осіб (24%) мають діючі кредитні договори та 40,3 тис. осіб (4%) мають внески (вклади) на депозитних рахунках.

Загальний обсяг активів кредитних спілок станом на 31.12.2013 становить 2598,8 млн. грн., загальний обсяг капіталу – 1055,6 млн. грн., загальна сума вкладів (внесків) членів кредитних спілок на депозитних рахунках – 1330,0 млн. грн., загальний обсяг кредитів, наданих членам кредитних спілок, – 2349,1 млн. грн.

До другого рівня вітчизняної системи кредитної кооперації входять три всеукраїнські асоціації кредитних спілок, 23 місцеві асоціації кредитних спілок, з них – 20 обласних, одна – АР Крим та дві асоціації міст Києва та Севастополя (на національному рівні їхні інтереси представляє одна із всеукраїнських асоціацій), дві всеукраїнські і чотири обласні об'єднані кредитні спілки. Вітчизняним законодавством не визначено обов'язкове членство кредитних спілок у асоціаціях або об'єднаних кредитних спілках. У Житомирській, Сумській, Чернівецькій та Київській областях місцеві об'єднання кредитних спілок відсутні.

Місцеві асоціації створюються у рамках однієї адміністративно-територіальної одиниці, визначеної статтею 133

Конституції України, якщо членами такого об'єднання є більш як третя частина кількості кредитних спілок, які діють на території такої адміністративно-територіальної одиниці, але у кількості не менше трьох кредитних спілок. Всеукраїнські асоціації – асоціації кредитних спілок, діяльність яких поширюється на територію всієї України, за умови, що членами таких асоціацій є кредитні спілки більш ніж з половини адміністративно-територіальних одиниць, визначених частиною другою статті 133 Конституції України [7].

Асоціація кредитних спілок є юридичною особою, має самостійний баланс, банківські рахунки, які відкриваються і використовуються згідно із законодавством у самостійно обраних банківських установах, а також печатку, штамп та бланки із своїм найменуванням, власну символіку [7].

Об'єднана кредитна спілка (ОКС) – це неприбуткова організація, заснована кредитними спілками на кооперативних засадах з метою сприяння фінансовій стабільності кредитних спілок та об'єднання тимчасово вільних коштів своїх членів для їх взаємокредитування. Мінімальна кількість учасників ОКС має бути не менше десяти кредитних спілок [7].

ОКС покликані діяти з метою підтримки ліквідності кредитних спілок (діючи як «банк банків»), тоді як місцеві та всеукраїнські асоціації надають послуги, що не мають прямого відношення до бізнес діяльності, а саме: послуги з аудиту, навчальні, консультативні та інші сервісні послуги.

В Україні на даний час активно діють дві всеукраїнські асоціації кредитних спілок як професійні об'єднання представницького типу: Всеукраїнська асоціація кредитних спілок (ВАКС), яка заснована у 2003 році, та Національна асоціація кредитних спілок України (НАКСУ), яка заснована у 1994 році. Крім того, існує Всеукраїнська асоціація кредитних спілок військовослужбовців та працівників силових відомств, яка заснована у 2004 році та членами якої є понад 30 тисяч військовослужбовців та працівників правоохоронних відомств. Наразі асоціація перебуває на стадії становлення.

Основною метою діяльності ВАКС є лобювання і представництво інтересів кредитних спілок та створення сприят-

Кількість зареєстрованих кредитних спілок станом на 31.12.2013, од.*

№ п/п	Регіон, область, місто	Кількість кредитних спілок	№ п/п	Регіон, область, місто	Кількість кредитних спілок
1.	АР Крим	24	15.	Миколаївська обл.	9
2.	Вінницька обл.	14	16.	Одеська обл.	23
3.	Волинська обл.	14	17.	Полтавська обл.	15
4.	Дніпропетровська обл.	32	18.	Рівненська обл.	11
5.	Донецька обл.	44	19.	Севастополь	17
6.	Житомирська обл.	5	20.	Сумська обл.	10
7.	Закарпатська обл.	21	21.	Тернопільська обл.	22
8.	Запорізька обл.	23	22.	Харківська обл.	39
9.	Івано-Франківська обл.	25	23.	Херсонська обл.	8
10.	Київ	66	24.	Хмельницька обл.	22
11.	Київська обл.	16	25.	Черкаська обл.	32
12.	Кіровоградська обл.	13	26.	Чернівецька обл.	17
13.	Луганська обл.	50	27.	Чернігівська обл.	19
14.	Львівська обл.	33	Всього		624

* Джерело: складено на основі даних Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг.

ливого для функціонування кредитних спілок законодавчого і регуляторного середовища. Крім того, завдання ВАКС включають: правову підтримку кредитних спілок та місцевих асоціацій, підтримку розвитку інфраструктури кредитних спілок, розробка та впровадження єдиної національної програми з підтримки фінансової стабільності кредитних спілок та захисту вкладів їх членів, міжнародна співпраця [8].

У системі ВАКС існує два типи членства: безпосередні члени ВАКС і опосередковані члени (через членство у місцевих (регіональних) асоціаціях кредитних спілок). Станом на 31.12.2013 дана асоціація представляє інтереси 257 кредитних спілок (41% від загальної кількості). З них 142 кредитні спілки – це безпосередні члени ВАКС, 115 кредитних спілок – члени ВАКС через місцеві асоціації [9].

ВАКС активно співпрацює з добровільним об'єднанням кредитних спілок «Програма захисту вкладів», учасником якого може стати будь-яка кредитна спілка, обслуговуючим кооперативом «Проф-Консалт», аудиторською фірмою «АВС-Центр» та міжнародною благодійною організацією «Український освітній центр реформ».

Об'єднання кредитних спілок «Програма захисту вкладів» реалізує програми стабілізації та фінансового оздоровлення кредитних спілок, сприяє розвитку мережі фінансових аналітиків та антикризових менеджерів (тимчасових адміністраторів) на базі місцевих асоціацій кредитних спілок; виконує функції бази для створення елементів системної сервісної інфраструктури для кредитних спілок та оператора оцінки ризиків при реалізації кредитних ліній, що надаються кредитним спілкам [10].

Основними цілями ПЗВ є: гарантування високого рівня ділової репутації й авторитету кредитних спілок-учасників ПЗВ і формування їхнього єдиного публічного ринкового брэнда; забезпечення фінансової стабільності кредитних спілок-учасників ПЗВ і захист грошових вкладів їхніх членів; проведення безвізного (дистанційного) та візного моніторингу фінансового стану, практики надання фінансових послуг і діяльності системи управління кредитних спілок-учасників ПЗВ; запровадження ефективних механізмів підвищення рівня ліквідності та рефінансування кредитних спілок-учасників ПЗВ тощо [10].

Станом на 31.12.2012 у складі учасників ПЗВ налічувалося 48 кредитних спілок (майже 8% усіх кредитних спілок в Україні, що обслуговують 17% активів, 17% кредитів та 21% вкладів усіх вітчизняних кредитних спілок) [10].

На даний час основною метою об'єднання лишається здійснення функцій лобіювання, системного представлення та захисту інтересів кредитних спілок-учасників ПЗВ у взаємовідносинах з державними органами, в тому числі контролюючими, правоохоронними, судовими, з міжнародними організаціями й іноземними партнерами.

Обслуговуючий кооператив «Проф-Консалт» надає кредитним спілкам навчальні, консультативні та інші сервісні послуги; представляє інтереси кредитних спілок та їхніх міс-

цевих асоціацій у взаємовідносинах із вищими навчальними закладами, платіжними системами, банками, Державною іпотечною установою, державними спеціалізованими фондами тощо.

Міжнародна благодійна організація «Український освітній центр реформ» професійно та технічно підтримує зусилля кредитних спілок та їх об'єднань при проведенні відповідної інформаційної та просвітницької діяльності серед органів влади, ділових кіл, журналістів та широких верств населення; налагоджує взаємодію між місцевими асоціаціями кредитних спілок та регіональними прес-клубами, залучає міжнародну технічну допомогу та організаційні ресурси іноземних партнерів з метою реалізації спільних освітніх, гуманітарних та піар-проектів, спрямованих на розвиток кредитних спілок в Україні [8].

Діяльність іншої всеукраїнської асоціації – НАКСУ майже не відрізняється від діяльності ВАКС. Головними напрямками функціонування НАКСУ є: участь в розробці та лобіюванні повноцінного законодавства для кредитних спілок України; створення інфраструктури необхідної для стабільної та ефективної роботи кредитних спілок; захист інтересів кредитних спілок та їх членів перед центральними та місцевими органами виконавчої влади; консультування кредитних спілок з фінансових, правових та бухгалтерських питань; підвищення кваліфікації кадрів кредитних спілок; вивчення та узагальнення передового досвіду роботи кредитних спілок; розробка внутрішніх операційних стандартів з метою уніфікації діяльності кредитних спілок-членів НАКСУ; пропаганда ідей фінансової кооперації серед широких верств населення України; створення єдиного інформаційного простору в рамках українського руху кредитних спілок; задоволення потреб кредитних спілок, першочергово-членів НАКСУ в організаційно-координаційній, інформаційно-навчальній та фінансовій сферах, шляхом надання інформаційних, юридичних та освітніх послуг, а також виконання представницьких та законотворчих функцій [11].

Станом на 31.12.2013 НАКСУ об'єднує 139 кредитних спілок із різних областей, що становить 22% від загальної кількості кредитних спілок в Україні.

При НАКСУ створено Стабілізаційний фонд, Центральний резерв ліквідності, Фонд технічної допомоги, програма «Старт», а також постійне друковане видання «Бюлетень кредитних спілок України».

Стабілізаційний фонд створений з метою забезпечення стабільності кредитних спілок – членів НАКСУ, Центральний резерв ліквідності – для підтримки ліквідності кредитних спілок через надання короткострокового фінансування на резервній основі учасників, Фонд технічної допомоги – з метою надання безпроцентного зворотного фінансування (придбання комп'ютерного обладнання, ремонт офісу тощо). Програма «Старт» займається підтримкою новостворених та невеликих кредитних спілок шляхом надання зворотної фінансової допомоги.

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Як уже зазначалося вище, вітчизняним законодавством передбачається створення об'єднаних кредитних спілок (ОКС), які також входять до другого рівня системи кредитної кооперації.

Зараз в Україні працює дві всеукраїнські ОКС: Українська об'єднана кредитна спілка – ОКС, яка працює на базі ВАКС, та Об'єднана кредитна спілка «Національної асоціації кредитних спілок» – ОКС, яка працює на базі НАКСУ, і чотири обласні ОКС.

Проте в сучасних умовах дані організації не виконують всіх тих функцій і завдань, які в повному обсязі виконують ОКС в інших країнах. Причинами тому стали певні прогалини у нормативній базі, а саме:

1. Відповідно до вимог вітчизняного законодавства кредитним спілкам дозволяється надавати фінансову підтримку одна одній напряму, оминаючи ОКС. Багато кредитних спілок користуються цією можливістю, незважаючи на вищий ступінь ризику, пов'язаний із таким взаємним кредитуванням.

2. ОКС можуть бути створені на основі або обласних, або національних асоціацій кредитних спілок. Після заснування на основі обласної асоціації ОКС не може залучати до співпраці кредитні спілки з інших областей або ті кредитні спілки, які не входять до складу членів цієї обласної ОКС.

3. Оскільки члени однієї ОКС походять з однієї області, вони можуть стикатися із проблемами ліквідності – проблемами або надмірної ліквідності, або недостатньої ліквідності водночас. За таких умов ОКС не може задовольнити потреби ліквідності всіх своїх членів.

4. Більшість кредитних спілок тимчасово вільні кошти розміщують на депозитних рахунках у комерційних банках, а у разі необхідності отримання коштів звертаються за банківськими кредитами. За цих умов кошти виходять за межі системи і, як наслідок, гальмують її розвиток [12].

Крім нагляду з боку об'єднань представницького типу, державне регулювання за діяльністю кредитних спілок в Україні здійснює Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг). Регулятор відповідає за реєстрацію, ліцензування, інспектування, застосування заходів впливу до піднаглядних установ (страхових компаній, кредитних установ, недержавних пенсійних фондів, ломбардів, лізингових компаній), а також займається розробкою та внесенням змін до законодавчої бази.

Отже, на сучасному етапі до складу вітчизняної системи кредитної кооперації входять кредитні спілки, місцеві та всеукраїнські асоціації, об'єднані кредитні спілки та інші установи сервісної інфраструктури. Станом на кінець 2013 року до Державного реєстру фінансових установ було включено 624 кредитні спілки.

Зрозуміло, що Нацкомфінпослуг не може проконтролювати діяльність всіх кредитних спілок, оскільки має місце велика кількість піднаглядних установ, недостатній штат працівників, значні витрати на відрядження для проведення перевірок тощо.

Із загальної кількості кредитних спілок членами асоціацій є 396 кредитних спілок, тобто 63%. Решта – 228 кредитних спілок (майже 37% від загальної кількості) не є членами асоціацій. Враховуючи зазначене, можна припустити, що дані кредитні спілки не підтримують належного рівня стандартизації, комунікації та контролю з боку системи, а тому ступінь ризику для їх членів є значно вищим.

Оскільки повноваження асоціацій кредитних спілок щодо регулювання та нагляду за своїми членами є досить обмеженими, а об'єднані кредитні спілки через низку причин не виконують своїх функцій, вчасно виявити загрози діяльності окремої кредитної спілки, запобігти їх виникненню та вплинути на подальше їх вирішення на даний час практично неможливо, а тому результати діяльності іноді виявляються плачевними і для кредитних спілок, і для їх членів.

З метою запобігання виникненню подібних ситуацій необхідно розширити повноваження асоціацій кредитних спілок (за прикладом Польщі, Литви, США та Канади), створити належні умови для функціонування об'єднаних кредитних спілок на рівні кожної області, залучити до процесу подальшого розвитку системи кредитної кооперації державу, як це було зроблено в Угорщині.

Висновки

На даний час в Україні не створено належних умов для побудови міцної системи кредитної кооперації. Активно діють місцеві та всеукраїнські асоціації кредитних спілок, навчальні та методичні центри, створені стабілізаційні фонди. Проте через низку законодавчих, економічних, соціальних та політичних причин зазначені установи не здійснюють спектр функцій та завдань, які притаманні розвиненим кредитним системам.

Задля подальшого розвитку вітчизняної системи та з метою захисту членів кредитних спілок необхідно, із врахуванням успішного досвіду країн з розвинутою кредитною кооперацією, по-перше, розширити повноваження всеукраїнських асоціацій кредитних спілок шляхом надання їм певних функцій державного регулятора (наприклад, проводити перевірки, здійснювати пруденційний нагляд, вводити тимчасову адміністрацію), а в майбутньому – надати одній із цих асоціацій статусу саморегулювальної організації або ж створити її. Це дасть можливість підтримувати належний рівень стандартизації, комунікації та контролю з боку системи. Крім того, за погодженням з асоціаціями повинні відбуватися кадрові призначення керівників та бухгалтерів кредитних спілок (рекомендується створити базу даних таких осіб), а також затвердження внутрішніх положень та статутів. По-друге, з метою спрощеного доступу кредитних спілок до фінансових ресурсів, у кожній області країни створити об'єднані кредитні спілки, на базі яких працюватимуть регіональні стабілізаційні фонди. Основними функціями таких установ буде підтримка ліквідності кредитних спілок, фінансове оздоровлення неплатоспроможних кооперативів, аналіз

звітності з метою попередження ризиків та організаційно-технічна підтримка кредитних спілок-учасниць. По-третє, створити всі умови задля повноцінного функціонування цих стабілізаційних фондів, а в майбутньому і фонду гарантування вкладів членів кредитних спілок, організації єдиної інформаційної системи. Разом із тим ініціатором створення фонду гарантування вкладів членів кредитних спілок може виступити держава, надавши стартовий капітал для його побудови. З метою якнайшвидшого розв'язання цих задач необхідно розробити проект програми розвитку кредитної кооперації в Україні і визначити етапи її реалізації.

Список використаних джерел

1. Гавриленко Ю.М. Кредитна кооперація. – Донецьк: «ДЕПКТ ім. М.П. Балліна», 2002. – 330 с.
2. Статистичний звіт Всесвітньої ради кредитних спілок за 2012 рік [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.woccu.org/publications/statreport>
3. Лига кредитных союзов, «Польская модель развития кредитной кооперации» [Електрон. документ]. – Режим доступу: <http://orema.ru/files/n7.pdf>
4. Емельянов С. Кредитные союзы в Литве [Електрон. документ]. – Режим доступу: [http://www.creditcoop.ru/index.php?option=](http://www.creditcoop.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=775%3Alithuania&catid=34%3Acountries&Itemid=1)

[com_content&view=article&id=775%3Alithuania&catid=34%3Acountries&Itemid=1](http://www.creditcoop.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=775%3Alithuania&catid=34%3Acountries&Itemid=1)

5. Вендель Б., Посполітак В., Хоружий С. Державне регулювання кредитно-ощадних кооперативів в Угорщині [Електрон. документ]. – Режим доступу: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/drn/O32.htm
6. Аналітичний звіт щодо побудови систем кредитної кооперації різних країн [Електрон. документ]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article/main?art_id=59940&cat_id=57142&search_param=%CF%EB%EO%ED+%FO%EO%F5%F3%ED%EA%B3%E2&searchDocarch=1&searchPublishing=1
7. Закон України «Про кредитні спілки» від 20.12.2001 №2908-III [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/про_кредитні_спілки
8. Офіційний сайт Української світової кооперативної ради [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wcus.org.ua/25.0.html>
9. Офіційний сайт Всеукраїнської асоціації кредитних спілок [Електрон. ресурс]. – <http://vaks.org.ua/>
10. Офіційний сайт Об'єднання кредитних спілок «Програма захисту вкладів» [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pzv.net.ua/>
11. Офіційний сайт Національної асоціації кредитних спілок України [Електрон. ресурс]. – <http://www.unascu.org.ua/>
12. Система кредитної кооперації в Україні. Проект ЄС «Посилення сектору фінансових послуг України» від 29.03.2010.

О.В. МАРУСИЧ,

аспірант кафедри економічної кібернетики, Національний авіаційний університет

Ідентифікація резервів підвищення ефективності діяльності авіакомпанії в розрізі бізнес-процесів з урахуванням стохастичності ринку авіаперевезень

У статті розглянуто спосіб ідентифікації резервів підвищення ефективності діяльності авіакомпанії в розрізі її бізнес-процесів. При виявленні резервів було враховано, що головним показником ефективності діяльності авіакомпанії є її здатність адаптуватися до невизначеностей середовища функціонування. Розглянуто резерви підвищення ефективності, які пов'язані з виробничим процесом, зі специфічними «нематеріальними» формами капіталів і з адаптацією до динамічно мінливого зовнішнього середовища.

Ключові слова: авіакомпанія, бізнес-процес, підвищення ефективності, резерви, адаптація до невизначеностей середовища функціонування.

В статье рассмотрен способ идентификации резервов повышения эффективности деятельности авиакомпании в разрезе бизнес-процессов. При выявлении резервов было учтено, что главным показателем эффективности деятельности авиакомпании является

ее способность адаптироваться к неопределенности среды функционирования. Рассмотрены резервы повышения эффективности, связанные с производственным процессом, со специфическими «нематериальными» формами капиталов и с адаптацией к динамично меняющейся внешней среде.

Ключевые слова: авиакомпания, бизнес-процесс, повышение эффективности, резервы, адаптация к неопределенности среды функционирования.

In this article considered the way of reserves identifying to increase the efficiency of in terms of business processes. By identifying of reserves been considered that the main indicator of the efficiency of the airline is its ability to adapt to environmental uncertainties operation. Considered the improving the efficiency of reserves associated with the production process, with specific «incorporeal» forms of capital and adapting to rapidly changing external environment.